

Hand o.fl. gegn Austurríki

Dómur frá 1. apríl 2010

Mál nr. 57813/00

8. gr. Friðhelgi einkalífs og fjölskyldu

14. gr. Bann við mismunun

Friðhelgi fjölskyldulífs. Bann við notkun á gjafakynfrumum við tæknifrjóvgun.

1. Málsatvik

Kærendur, annars vegar SH og DH og hins vegar HEG og MG, eru tvenn austurrísk hjón sem búsett eru í Austurríki. Þau hafa skerta frjósemi og hafa óskað eftir að nýta sér tæknifrjóvgunaraðferðir sem eru óheimilar samkvæmt austurrískum lögum.

SH hefur glímt við ófrjósemi vegna skemmda á eggjaleiðurum og eiginmaður hennar DH glímir einnig við ófrjósemi. Af þessum sökum geta þau einungis eignast barn, þar sem annað þeirra væri líffræðilegt foreldri þess, með glasafrjóvgun þar sem notað væri gjafasæði. HEG framleiðir hins vegar ekki egg en sáðframleiðsla eiginmanns hennar, MG, er með eðlilegu móti. Af þessum sökum geta þau aðeins eignast barn, þar sem annað þeirra væri líffræðilegt foreldri þess, með aðstoð glasafrjóvgunar með gjafaegg. Austurrísk löggjöf um tæknifrjóvgun bannar hins vegar bæði þessi úrræði, þ.e. að notað sé gjafasæði og gjafaegg við glasafrjóvgun. Lögin heimila hins vegar að við glasafrjóvgun sé notað sæði eða egg frá maka eða sambýlisaðila þess sem ófrjór er. Í undantekningartilvikum heimila lögin einnig að notað sé gjafasæði við tæknisæðingu.

Í maí 1998 leituðu SH og HEG til dómstóla til að fá skorið úr um gildi tiltekinna ákvæða laga um tæknifrjóvgun. Í október 1999 komst stjórnlagadómstóll að þeirri niðurstöðu að með framangreindu banni væri réttur kærenda til friðhelgis fjölskyldulífs takmarkaður. Sú takmörkun væri hins vegar réttlætanagerleg þar sem markmið hennar væri að koma í veg fyrir stofnun tilbúinna tengsla milli foreldra og barna, þ.e. að koma í veg fyrir að barn ætti fleiri en eina líffræðilega móður (annars vegar egggjafann og hins vegar þá sem gengi með barn). Markmið takmörkunarinnar væri einnig að koma í veg fyrir að neyð kvenna væri nýtt, þar sem hætt væri við að með heimildinni skapaðist þrýstingur á konur í efnahagslega bágri stöðu til að gefa egg. Þær kynnu jafnvel að vera í þannig stöðu að hafa ekki sjálfar ráð á glasafrjóvgun til að geta eignast eigið barn.

2. Meðferð málsins hjá Mannréttindadómstólnum

Kæran

Kærendur héldu því fram að með því að banna notkun á gjafasæði og gjafaeggjum við glasafrjóvgun væri brotið í bága við rétt þeirra til friðhelgi fjölskyldu samkvæmt 8. gr. sáttmálans. Með þessu skapaðist mismunun milli þeirra para sem vildu nýta sér tæknifrjóvgun til að eignast barn, þar sem greinarmunur væri gerður á þeim sem þyrftu að nýta sér gjafasæði eða gjafaegg við glasafrjóvgun og þeirra para sem ekki þyrftu á kynfrumugjöf að halda. Með þessu væri brotið gegn 14. gr. samhliða 8. gr. sáttmálans.

Niðurstaða

Dómstóllinn benti á að innan aðildarríkja Evrópuráðsins væri engin ein samræmd afstaða eða stefna í reglum um tæknifrjóvgunir og væri þeim ekki skylt að tryggja slíka samræmingu. Hins vegar hvíldi sú skylda á aðildarríkjum við stefnumótun innanlands, að tryggja að lagarammi viðkomandi ríkis um tæknifrjóvgun væri mótaður með samræmdum hætti þar sem fullt tillit væri tekið til allra þeirra lögmætu hagsmuna sem reynt gæti á. Í máli þessu hefði kærendum verið gert að sæta annars konar meðferð en öðrum einstaklingum í sambærilegri stöðu. Til að meta hvort sú mismunun væri réttlætanagerleg ákvað dómstóllinn að skoða aðstæður hvorra hjóna sjálfstætt.

Dómstóllinn lagði fyrst mat á aðstæður HEG og MG og ósk þeirra að nota gjafaegg við glasafrjóvgun. Hann féllst ekki á rök austurríska ríkisins um að algert bann við notkun gjafaeggs væri eina leiðin til að koma í veg fyrir þá áhættu sem skapaðist af því að leyfa eggfrumugjöf. Hættan á að slíkt leiddi hugsanlega til misnotkunar á bágri stöðu kvenna væri áhætta sem skapaðist ekki síður við

aðrar aðferðir við glasafrjógvun. Þá væri rétt að benda á að austurrísk lög gerðu ekki ráð fyrir endurgjaldi til kvenna sem gæfu egg. Hvað varðaði tilvísun til þess að notkun gjafaeggja væri áhættusamt inngríp í líf egggjafa væri ekki hægt að fallast á slíka röksemdafærslu enda ætti slík hættu ekki síður við um þau tilvik þar sem egg væru tekin frá móðurinni sjálfri en sú aðferð væri heimil samkvæmt austurrískum lögum.

Hvað varðaði þá röksemdafærslu að takmörkuninni væri ætlað að koma í veg fyrir stofnun óhefðbundinna tengsla milli foreldra og barna benti dómstóllinn á að slík tengsl væru ekki ný af nálinni. Slík tengsl hefðu komið til um leið og ættleiðingar hefðu farið að tíðkast. Með þeim væru sköpuð fjölskyldutengsl sem byggðust á samningum í stað eiginlegra blóðtengsla. Með hliðsjón af framangreindu sá dómstóllinn ekki að neitt gæti hindrað að heimila glasafrjógvun með þeirri aðferð sem HEG og MG óskuðu eftir að nota. Það var því niðurstaða dómstólsins að í tilviki umræddra hjóna hefði verið brotið í bága við 14. gr. sáttmálans, sbr. 8. gr. hans. Tveir dómarar skiluðu sératkvæði.

Hvað varðaði kröfu SH og DH um að nota gjafasæði við glasafrjógvun, benti dómstóllinn á að þessi aðferð sameinaði í raun tvær aðferðir sem hvor um sig, hvor í sínu lagi, væri heimil samkvæmt lögum um tæknifrjógvanir. Þar væri annars vegar um að ræða notkun á eggjum og sæði parsins sjálfs við glasafrjógvun og hins vegar gjafasæði við tæknisæðingu. Af þeim sökum þyrfti bann við notkun beggja þessara aðferða saman að byggjast á sérstaklega sannfærandi rökum. Flest rök austurrískra stjórnvalda væru hins vegar ótengd ástæðum þess að óheimilt væri að nota gjafasæði við glasafrjógvun.

Að sama skapi gat dómstóllinn ekki fallist á rök austurrískra stjórnvalda um að tæknisæðing hefði verið heimilud um nokkurt skeið, að það væri tiltölulega einföld leið og að erfitt hefði verið að framfylgja banni við henni. Hann benti á að rök grundvölluð á skilvirkni skiptu enn minna máli en rök sem byggð væru á siðferðilegri sannfæringu meginþorra manna í samfélaginu. Í kjölfar hagsmunamats, þ.e. annars vegar á hinum veiku rökum austurríska ríkisins og hins vegar ósk og hagsmunum SH og DH um að eignast barn, var það mat dómstólsins að ekki hefði tekist að réttlæta mismunun í þeirra tilviki. Það var því niðurstaða dómstólsins að brotið hefði verið í bága við 14. gr. sáttmálans samhliða 8. gr. hans. Einn dómari skilaði sératkvæði.

Með vísan til 41. gr. voru kærendum hvorum um sig dæmdar 10.000 evrur í skaðabætur.